

УДК 371.134:004

**ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ НОВИХ СЛОВНИКІВ ДЛЯ
СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

Харицька С.В.

У статті проведений аналіз досвіду укладання українсько-іноземних і іноземно-українських політехнічних словників, описані проблеми, що виникають при їх створенні, а також запропоновані шляхи вирішення цих проблем при укладанні нових словників для студентів технічних спеціальностей.

Ключові слова: термін, технічна термінологія, словник-мінімум, політехнічний словник, пошуково-інформаційна компетентність.

В статье проведен анализ опыта составления украинско-иностраннных и иностранно-украинских политехнических словарей, описаны проблемы, возникающие при их создании, а также предложены пути решения этих проблем при составлении новых словарей для студентов технических специальностей.

Ключевые слова: термин, техническая терминология, словарь-минимум, политехнический словарь, поисково-информационная компетентность.

The article deals with the analysis of an experience of compiling Ukrainian-Foreign Languages and Foreign Languages-Ukrainian polytechnic dictionaries taking place in the process of their compiling as well as the ways of solving the problems before compiling new dictionaries.

Key words: term, technical terminology, dictionary-minimum, polytechnic dictionary, searching-informative competence.

Проблема формування пошуково-інформаційної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей на сьогодні відкрита.

Використання різного роду інформаційних джерел спрямовувалося на розвиток комунікативної компетентності, не поширюючись на рівень пошуково-інформаційної компетентності. Більшість навчально-методичної літератури розраховано на учнів, а не на студентів, майже не враховується специфіка професійної підготовки студентів негуманітарних факультетів. Водночас, концепція науково-інноваційної технологізації змісту освіти спрямована на забезпечення наукового підходу до професійної підготовки майбутніх фахівців технічних спеціальностей. Особливо важливими вважаються знання, що несуть алгоритми про пошук професійно необхідної інформації.

Нами проаналізовано зміст понять: «компетенція», «компетентність», з'ясовано їх структуру та подано визначення поняття «інформаційна компетентність». Було сформульовано поняття «пошуково-інформаційної компетентності майбутніх учителів», що трактується, як здатність майбутніх фахівців технічних спеціальностей здійснювати пошуково-інформаційну діяльність з використанням новітніх прогресивних технологій на професійному рівні через опанування практичних навичок роботи зі словниково-довідниковою літературою, аналізу отриманої інформації та її використання [1, с.82].

У сучасних умовах особливої уваги набуває вивчення стану проблеми формування та розвитку мовної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей, проте не достатня кількість досліджень присвячені формуванню мовної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей в умовах оптимізації профільного програмного словникового складу у професійній діяльності. Водночас проведені нами дослідження свідчать про недостатній рівень сформованості у студентів умінь користуватися паперовими та електронними україномовними й іншомовними носіями.

Отже, актуальність обраного нами напряму роботи викликана низкою факторів:

- появою новітніх інформаційних технологій, які дозволяють оволодіти прогресивними способами пошуку інформації;
- потребою розвитку у майбутніх фахівців технічних спеціальностей умінь пошуку, збереження, обробки та передачі інформації з паперових, електронних, україномовних та іншомовних носіїв;
- нагальною потребою у спеціальних дослідженнях з даної проблеми [1, С. 83].

За роки незалежності в Україні укладено більше 200 дво- та багатомовних фахових словників нормалізованих і нових терміносистем. Більшість з них створено науковцями та спеціалістами українських навчальних та науково-дослідних закладів. Деякі із словників укладено спільно українськими та зарубіжними співавторами; українськими авторами із зарубіжними консультантами; іноземними авторами з українськими консультантами. Інші українські словники створено за кордоном і там будуть видані; опубліковані за кордоном, а зараз перевидаються в Україні; автори їдуть за кордон за рахунок грантів з укладеними чорновими варіантами словників, опрацьовують там необхідну для завершення роботи літературу, консультуються з провідними фахівцями, повертаються і публікують їх в Україні.

Етапи укладання словників, пошуку еквівалентів термінів нових терміносистем розглянуто в статтях «Сучасні способи відбору термінів та укладання перекладних словників нових терміносистем» і «Етапи укладання «Англо-українського словника-мінімуму термінів з дистанційного навчання», опублікованих, відповідно, у Вісниках Житомирського державного університету імені І. Франка та Київського національного лінгвістичного університету.

Щодо технічної термінології, то вона функціонує давно, проте тривалий час терміни з цієї тематики фіксувалися лише у політехнічних та інших перекладних словниках. З 1980-х рр. появились перші фахові словники англійською, німецькою, польською, російською мовами і лише у 1990-х рр.

спеціалісти технічних спеціальностей нашої країни вперше отримали можливість користуватися україномовними словниками.

Зараз технічна термінологія належить до нормалізованої терміносистеми: тобто вона вже давно функціонує в науково-технічній літературі; укладені словники, інша довідкова література з цієї тематики; основні терміни стандартуються на державному рівні.

Як вважають автори укладених словників-мінімумів, це є спроба зібрати і впорядкувати найуживанішу в технічних текстах термінологію. Кафедрою іноземних мов і прикладної лінгвістики Гуманітарного інституту НАУ заплановано видання вузькопрофільних тлумачних та перекладних словників для вивчення технічної лексики на різних технічних спеціальностях при вивченні іноземної мови.

Метою укладання словника-довідника є створення тлумачного словника, який би започаткував процес єдиного термінологічного забезпечення. Завдання словника – надати новий поштовх систематичній науковій праці над українською технічною термінологією з метою її збереження, збагачення та удосконалення у відповідності до вимог термінознавства та національних і міжнародних термінологічних стандартів, а також запропонувати науковцям, практичним працівникам, викладачам, студентам та іншим читачам систематизовану інформацію щодо технічної термінології.

Термінологічними сполученнями, вслід за Л. Ткачовою, називаємо «багатокомпонентні нарізно оформлені, семантично цілісні сполучення, утворені шляхом з'єднання двох, трьох і більше елементів» [7, с. 51].

На основі цього викладачами кафедри іноземних мов та прикладної лінгвістики планується у межах держбюджетної теми укладання трьох професійно-спрямованих словників, що полегшить студентам формувати професійні лексичні навички у сфері фізики, хімічних технологій та будівництва.

Було б доцільним скористатися систематизацією, яка була використана при укладанні профільного словника «Короткий українсько-англійський словник зі сфери надзвичайних ситуацій». Він був побудований за алфавітно-гніздовою системою. Українські заголовні слова – однослівні терміни надруковані жирним шрифтом і розташовані в алфавітному порядку. Терміни, що складаються зі слів, написаних через дефіс або разом, також розташовані за алфавітом їх початкових літер. Наприклад, термінологічне сполучення **будівельна аварія**, яке складається з означення **будівельна** та ядра **аварія** потрібно шукати в гнізді **аварія**. Ядро терміна при наступному згадуванні в тексті словникової статті не пишеться, а замінюється спеціальним знаком «~» (тильдою). У випадку препозитивного **залізнична аварія** або постпозитивного означення **аварія на дорозі** тильда ставиться після або перед означенням. Стійкі сполучення, ідіоматичні вирази треба шукати після ядра гнізда за алфавітом. Вони написані курсивом і розташовані зразу під ядром гнізда [2; 4].

У процесі роботи з укладання іноземно-українськими і українсько-іноземними словниками виникають такі проблеми:

1) при укладанні словників-мінімумів ставитиметься завдання ввести в них найуживанішу спеціалізовану термінологію. Відбір лексики для укладання іноземних словників проводився викладачами іноземних мов (з урахуванням власного досвіду роботи із технічними текстами під час занять зі студентами відповідних спеціальностей) спільно із спеціалістами університету, щоб охопити необхідний мінімум лексики, потрібний для перекладу нової технічної літератури з цієї тематики;

2) для необхідності укладання нових коротких українсько-іноземних словників виявилось брак технічної літератури, що не охоплює більшості термінів, які реально функціонують у сучасній українській та англomовній науково-технічній літературі;

3) в нових словниках планується відобразити термінологію нових спеціальностей, які введені в нашому університеті за останні роки.

Для подолання всіх згаданих вище проблем потрібно: створити електронну базу даних технічної термінології на різних мовах; укласти навчальні перекладні словники нових термінів обсягом близько 2000 найчастіше вживаних лексичних одиниць для кожної із спеціальностей; для виявлення нової термінології з цих спеціальностей опрацювати сучасну вітчизняну і зарубіжну літературу: журнальні статті, матеріали конференцій, монографії, посібники, дисертації та інші матеріали і доповнити цими термінами вже укладені словники; давати у додатках до словників з конкретних галузей науки і техніки окремо списки з перекладом власних імен провідних науковців, назв організацій, номенклатури, аббревіатур, які часто зустрічаються в науково-технічній літературі з цієї тематики [8, с. 43–48].

Як показує досвід перекладання вітчизняної літератури іноземними мовами та іноземної українською мовою, перед перекладачами виникають проблеми не тільки у виборі правильних відповідників спеціальних термінів, але й номенклатури, власних імен, назв організацій, які використовуються в науково-технічній літературі з якоїсь конкретної тематики, проте такої інформації немає ні в словниках, ні в іншій довідковій літературі. Результати дослідження варіантів перекладу прізвищ вітчизняних і зарубіжних авторів.

Література

1. Кривець С.В. Сучасні підходи до формування професійної пошукової компетентності майбутніх учителів / С.В. Кривець // Наукові записки Ніжинського держ. ун-ту імені Миколи Гоголя. Псих.-пед. Науки – 2006 – № 4. – С. 81-84.
2. Шуневич Б. Сучасні способи відбору термінів та укладання перекладних словників нових терміносистем // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир: Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2008. – Вип. 38. – С. 90–93.

3. Шуневич Б. Англо-український словник з дистанційного навчання // Лінгвістичні та методичні проблеми викладання іноземних мов. Ювілейна науково-методична конференція присвячена 100-річчю КПП. – К., 1998. – С. 31.
4. Шуневич Б. Етапи укладання «Англо-українського словника-мінімуму термінів з дистанційного навчання» // Вісник Київського лінгвістичного університету. Серія: Філологія, Том 5. – 2002. – № 2. – С. 138–144.
5. Англо-русский политехнический словарь: Около 80 000 терминов / Под ред. А. Чернухина. – М.: Рус. яз., 1976. – 647 с.
6. Мюллер В. Англо-русский словарь. 70 000 слов и выражений. Изд. 14-е, стереотип. – М.: Сов. Энциклопедия, 1969. – 912 с.
7. Ткачева Л. Происхождение и образование авиационных терминов в английском языке. Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол наук за спец. 10.02.04. – Ленинградский государственный педагогический институт им. А.И. Герцена, Л., 1973. – 251 с.
8. Войтович Я. Про деякі неправильні еквіваленти в англо-українських/російських словниках // Проблеми української термінології: Збірник наукових праць учасників 9-ї Міжнародної наукової конференції «Проблеми української термінології *СловоСвіт 2006*» – Львів: Національний університет “Львівська політехніка”, 2006. – С. 45-47.